

Fig. 1. Biserica din Cărpiniș, vedere din față.

Pe șoseaua Rm. Vlcea — Tg. Horezu, în Pietrarii de Jos, câteva sute de metri spre nord, în satul numit „Cărpiniș” — altădată o așezare de bogat renume¹ — se află unul dintre cele mai interesante monumente de arhitectură vlceană — biserica de lemn Sf. Nicolae.

După unele date, această biserică este făcută de popa Matei din Genuneni, în anul 1810². Tradiția locală, demnă și ea de luat în seamă, spune că această biserică de cimitir ar fi fost adusă aici, nu se știe când, de undeva din zona satelor Tomșani, Folești sau Genuneni³. Inscricția de pe latura de sud-vest a pronaosului, în exterior, vrea poate să ateste data construirii, anul „1810”.

În înfățișarea sa de astăzi, conservând intacte trăsăturile originare, monumentul, întocmai unei locuințe sau anexe gospodărești din zonă — de proporții reduse —, nu are nici turlă, nici pridvor; clopotnița și poarta de la intrare împreună cu crucile mormintelor din jur, toate lucrate artistic la rîndul lor, abia dacă îți amintesc că te afli lîngă o biserică.

Forma cu totul aparte a acestei biserici de lemn ne obligă să ne oprim puțin asupra ei și să încercăm o discuție în jurul tipologiei în care poate fi înscrisă.

Construită din bîrne late de stejar, cu aceeași grosime, biserica din Cărpiniș, deși modestă ca ansamblu, se impune atît prin forma aparte de plan, care întruchipează un tip unitar, deplin încheiat, cît și prin proporția volumelor și calitatea cu totul deosebită a unei execuții dintre cele mai îngrijite. Tălpile edificiului — războiul sau jugul, cum sînt numite cîteodată — de dimensiuni apreciabile, sînt așezate pe o serie de lespezi sau bolovani de rîu, capetele lor petrecîndu-se mult în afara îmbinărilor, în scopul realizării unei stabilități sporite. După toate probabilitățile, și aici se afla nelipsita bancă din grinzi de lemn, așezată de-a lungul laturii de sud a naosului, sub streșina largă a acoperișului. Pereții exteriori ai edificiului apar încadrați în aceste tălpi, așezați într-o scobitură profundă. Stabilitatea îmbinărilor este asigurată, din loc în loc și prin cuie mari de lemn, ascuns bătute.

Planul, în formă de navă, cu absida altarului hexagonală, retrasă simetric de o parte și de alta, fără proscomidie și diaconicon, prezintă particularitatea că pronaosul său este și el absidat — tot hexagonal — avînd însă o deschidere mai largă decît lățimea naosului; în același timp — așa cum am arătat — în mod neobișnuit, este concepută fără pridvor.

Sistemul de boltire prezintă și el cîteva particularități, impuse de corecturile ce trebuiau aduse, astfel încît să se asigure desfășurarea unui semicilindru de aceeași deschidere atît peste naos cît și peste pronaos; rezolvarea constă în trasarea în planul de naștere al bolților de-a lungul pereților, a unor aripi horizontale din grinzi alăturate, mai late în pronaos și mai înguste în naos. Capătul de vest al semicilindrului în pronaos se termină printr-un timpan ușor înclinat spre interior⁴.

¹ Așezare cunoscută ca moșie moșnenească, ai cărei locuitori se ocupau, printre altele, cu comerțul și cărăușia.

² Vezi: I. Popescu—Cilieni, *Biserici, tîrguri și sate din județul Vlcea*, Craiova, 1941, p. 32.

³ O cercetare atentă a îmbinărilor grinzilor vine să ne confirme o strămutare a edificiului. Oricum, judecînd după stilul fragmentului de pictură din tabloul cu „moartea” de pe fațada de vest, această strămutare n-ar fi putut avea loc decît anterior perioadei 1845—1850.

⁴ Vezi traseul indicat pe planul edificiului.

Unic exemplar de acest fel păstrat pentru zona de la sud de Carpați, planul acestei biserici, după forma absidei, s-ar putea înscrie totuși tipului vlcean obișnuit — cu proscomidia amenajată pe o poliță fixată pe peretele de nord; supralărgirea pronaosului, față de corpul naosului, ar putea trezi și ea unele idei de asemănare cu bisericile de tipul celei din Grămești. Forma absidată a pronaosului, ca și lipsa pridvorului⁵, ni se înfățișează însă aici ca un caz singular. Dovedim în schimb forma de pridvor absidat la bisericile ca cele din Zătreni-Vlcea sau Bălțații de Sus - Mehedinți⁶. În mod asemănător, o oarecare înrudire cu această categorie de monumente poate fi menționată și la un alt tip de biserică de lemn foarte răspîndite de cealaltă parte a Oltului, așa cum sînt cele din Cuca de Sus, Cuca din Vale, Drăguțești⁷ sau Piscul Calului-Morărești; la toate aceste biserici acoperișul apare în fațada de vest ca o reproducere identică a capătului de pe absida altarului; partea din față a acoperișului, mult ieșit în afară, se reazemă aici pe doi stîlpi, care dublează — spre exterior — traveea centrală a pridvorului, precedînd totodată intrarea.

Forma aceasta de plan a bisericii din Cărpiniș, cu pronaosul absidat, privită aici ca o excepție, este regăsită însă foarte asemănător la bisericile de lemn din Moldova sau din Transilvania. Ea trebuie pusă în legătură și cu un anumit tip de edificii de cult din zidărie, dezvoltat în paralel, așa cum este cel al bisericilor din Bălinești și Dragomirna — în Moldova, sau al bisericilor din Olari — Curtea de Argeș și Ludești — Țara Românească⁸.

Judecînd după proporțiile foarte reușite ale întregului ansamblu și după modul ales de prelucrare și asamblare a materialului, biserica din Cărpiniș trebuie privită ca unul din puținele exemplare care supraviețuiesc, aparținînd unui anumit tip de biserică de lemn foarte răspîndit altădată. Dispariția tipului său poate fi și o consecință a spațiului restrîns pe care îl oferă, precum și a lipsei pridvorului.

Am insistat asupra acestui monument întrucît tipul său reflectă — o dată mai mult — acele trăsături de unitate sub care s-a dezvoltat întreaga arhitectură a stilului bisericilor de lemn aflate de o parte și de alta a arcului carpatic.

⁵ Chiar bisericile de tip obișnuit fără pridvor sînt destul de rare; amintim dintre acestea pe cea a satului Marița-Vlcea, datată „1556—1557”; altele, ca cea din Bălțațeni-Tomșani, par să aibe acest pridvor ca o adăugire tîrzie.

⁶ Vezi: Radu Crețeanu, *Biserici de lemn din raionul Strehăia*, în „Mitropolia Olteniei”, an. XVI, 1964, nr. 5—6, p. 391.

⁷ Această biserică a fost reconstruită în Muzeul în aer liber din Golești cu pridvorul și acoperișul modificat.

⁸ Ne referim numai la faptul că și pronaosul înfățișează o formă poligonală, mai mult sau mai puțin asemănător absidei.

Rectificare:

La articolul „Contribuții la cunoașterea tipologiei bisericilor de lemn”, de același autor, din nr. 1/1970 (pg. 63), legendele ilustrațiilor se vor citi după cum urmează:

Fig. 2. Planul bisericii din Bercești-Cernădia, jud. Gorj.

Fig. 3. Planul bisericii din Olteni-Drăganu.

Fig. 4. Planul bisericii din Corbii-Ciungi, jud. Dîmbovița.

Fig. 5. Planul bisericii Șohodolu-Baia de Fier, jud. Gorj.

Fig. 2. Detaliu de îmbinări.

Fig. 3. Planul bisericii din Cărpiniș

